

A. HOEK.

LONGZIEKTE

VAN HET RUNDVEE.

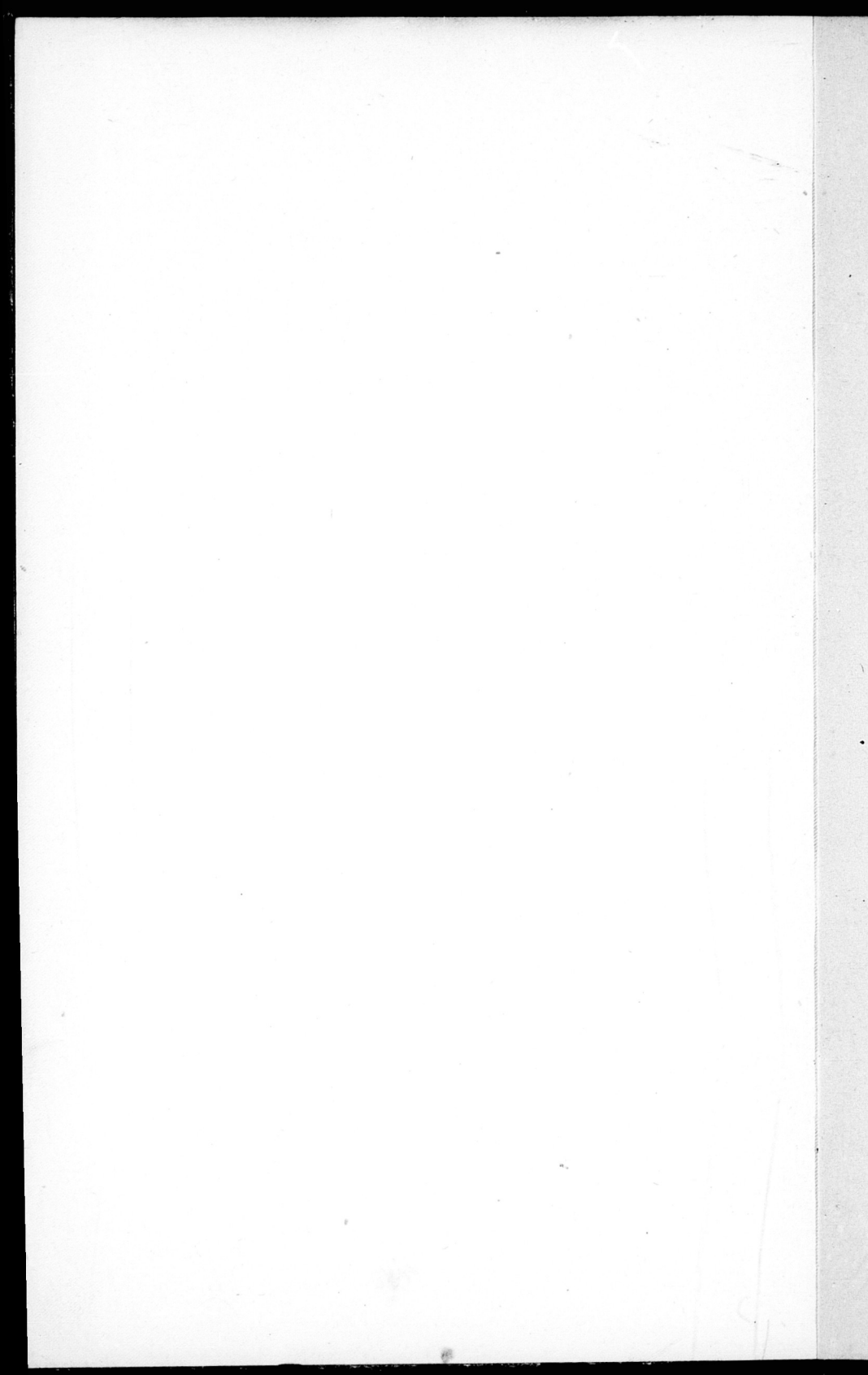
C

639

639

160

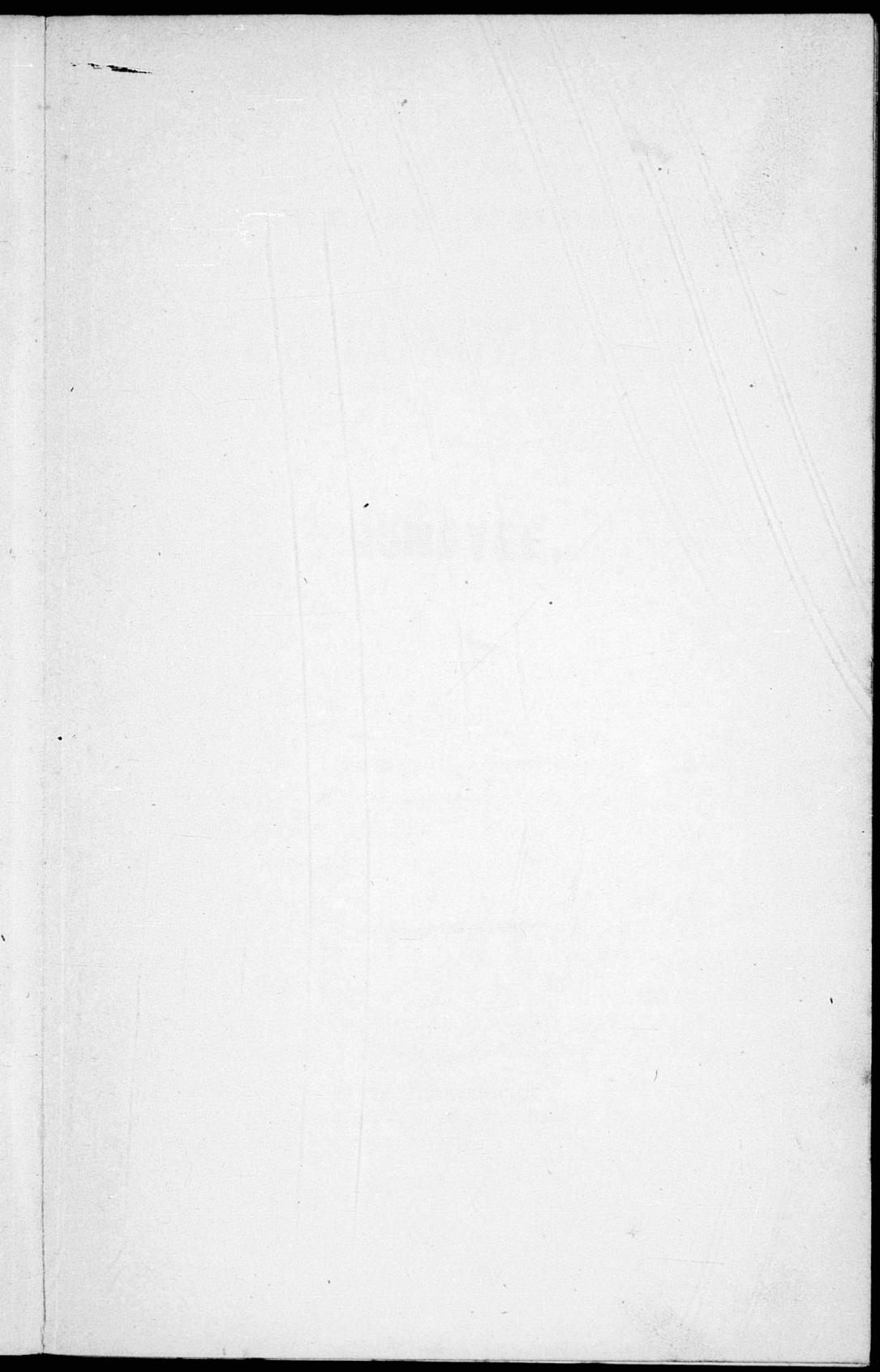

63

Medizinisch

MEMBERSHIP

MEMBERSHIP

MEMBERSHIP

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT

2856 576 4

c. 639

1600

GENEESWIJZE

DER LONGZIEKTE

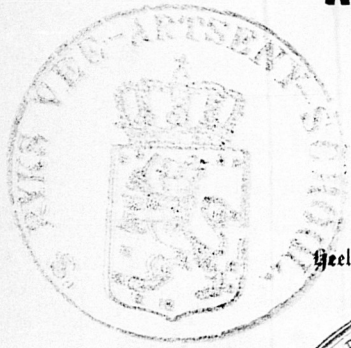
BIJ

RUNDVEE,

DOOR

A. HOEK,

Heelkundige te 's Gravenhage.

TE 'S GRAVENHAGE .

bij H. C. SUSAN , C.HZOON.

1852.

GERBRIJCK

DE WERK

NUMMER

1

GEDRUKT BIJ C. H. SUSAN, Jr.

Toen voor weinige jaren het misgewas der aard-appelen, hoewel het meest door den arme gevoeld, echter voor de geheele maatschappij eene dreigende ramp scheen te worden, hielden vele geleerden zich bezig met de oorzaken van, en de middelen tegen dat misgewas op te sporen. Er bestaat echter in ons vaderland nog eene ziekte, die al meer en meer een dreigend aanzien aanneemt, die dagelijks feller begint te woeden, en reeds zoo vele landbouwers geheel of gedeeltelijk te gronde gerigt heeft. Uit alle oorden van ons vaderland komen dagelijks de berigten tot ons, hoevele slagtoffers weder door de *longziekte* geveld zijn. Voorzeker zullen ook hier de veeartsen, en zij, welke dat onderwerp wetenschappelijk behandelen, reeds lang gezocht hebben naar de middelen tegen die dreigende ziekte; doch tot

nog toe schijnt geen gunstige uitslag hunne pogingen bekroond te hebben. — Hoe zal men de pogingen opnemen van hem, die in zekeren zin niet gerechtigd is zich op dat gebied te wagen, al hebben die pogingen ook het welzijn van een groot gedeelte der maatschappij op het oog? Ziedaar eene vraag, die den onderzoeker reeds bij de eerste schrede op den weg des onderzoeks zou doen terugtreden, ware het niet, dat hij zich zelven bewust is, dat zijne pogingen uit een zuiver beginsel zijn ontsproten.

Zoo is het ook mij gegaan; na lang aarzelen heb ik eindelijk besloten die pogingen met kracht door te zetten, en, indien ik eenigen goeden uitslag mogt verkrijgen, dien bekend te maken. Daaraan getrouw, deel ik dan ook nu slechts mijne wijze van handelen en hare uitkomst mede, terwijl ik mij voorbehoud later de wetenschappelijke gronden op te geven, waarop deze wijze van handelen steunt.

Doch alvorens de uitkomst mijner onderzoekingen mede te deelen, wil ik de oorzaak vermelden, die mij tot dit besluit bragt. Een landbouwer onder Voorburg kwam mij over eene ligte ongesteldheid raadplegen; daar ik hem reeds lang kende, en wist, dat hij vele koeijen aan de longziekte verloren had, deed ik hem natuurlijk de vraag, hoe het thans met zijn vee gesteld was. «Ach!» was het antwoord, «zeer treurig, het is wonder, dat gijlieden daarvoor geenen raad weet;» waarop ik hem zeide

geen veearts te zijn , doch , na lang over die zaak gesproken te hebben , beloofde ik eens bij hem aan te komen. Den volgenden dag ging ik er heen , en hij wees mij hier en daar op zijn stal eenige zieke koeijen aan , hoewel het mij spoedig toescheen , dat er eigenlijk niet ééne regt gezond was. Zij mogten dan niet allen aan de longziekte lijdende zijn , ik miste toch bij allen die vrolijkheid , die zoo eigenaardig op de veestallen behoort ; bijna allen stonden met de koppen naar den grond gebukt. Daarop geleidde hij mij naar den karnmolen , waar hij drie zieke koeijen afzonderlijk had staan , die meer stervend dan levend schenen , een akelig kreunend geluid voortbragten , en aten noch dronken , hetgeen soms drie weken en langer kan duren. Daarop vertrok ik , dacht over de zaak na , herhaalde na eenige dagen mijn bezoek , en koos den weg , die mij het meest geschikt toescheen , om eenige kennis van die verwoestende ziekte te verkrijgen. Dit was echter , zoo als men begrijpt , niet zeer gemakkelijk , voor eerst , omdat ik met sprakelooze zieken te doen had , die mij geene inlichting konden geven ; ten tweede , omdat ik in eene stad woonde , welke mijne bezigheden mij zelden veroorloofden te verlaten , zoodat ik hoogstens slechts twee of drie keeren per week mijne zieken kon bezoeken. Na verschillende onderzoeken ben ik eindelijk tot het volgende resultaat gekomen :

Dat de longziekte eene hoogst besmettelijke ziekte

is voor de gezonde koeijen , die bij de zieken gebragt worden , is zeker (*). De enkele koeijen , die dan gezond blijven , zijn geen bewijs voor de *niet-besmettelijkheid* der ziekte , evenmin als bij epidemische ziekten de weinige menschen , die niet aangestast worden , een bewijs voor de *niet-besmettelijkheid* dier ziekten zijn. Daarbij komt , dat ook de dampkring zeer spoedig door die ziekte-stof besmet wordt ; zoodat , zonder den in sommige provinciën genomen maatregel omtrent het afmaken van het vee geheel en al af te keuren , ik echter van dien maatregel weinig goeds verwacht. Gewoonlijk toch wordt zulk een stal gereinigd en gezuiverd , en daarna weder met andere beesten gevuld ; nu kan men onmogelijk verzekerd zijn , dat onder de nieuwe koeijen weêr niet eene enkele ligt aangedaan is , en gemakkelijk kan zulk eene den geheelen stal weder besmetten. Te meer blijkt het onvoldoende van dezen maatregel , wanneer men bedenkt , dat , zooals mij overtuigend gebleken is ,

---

(*) Ook de wet beschouwt haar als zoodanig . ten minste in de Memorie van Toelichting , gevoegd bij het voorstel van Wet ter regeling der politie , ten aanzien van besmettelijke veeziekten , van 5 December 1851 , lezen wij het volgende : • In en buiten de kamers der Staten-Generaal werd , bij herhaling , aangedrongen op algemeene maatregelen van politie tegen besmettelijke veeziekten , door de wet vast te stellen. De voortdurende aanwezigheid van de longziekte onder het rundvee gaf daartoe voorai aanleiding. •

de koeijen reeds lang door de ziekte aangetast kunnen zijn, eer zij zich naar buiten vertoont. Daarenboven laat men het bij die ééne zuivering berusten, die echter ontoereikende is; doch dit is een punt, waarop ik later gelegenheid zal hebben terug te komen.

Om nu tot de behandeling zelve over te gaan, zij bestaat, even als in bijna alle geneeswijzen, uit twee deelen: eenen voorbehoedenden maatregel, en het genezen van de ziekte zelve, voor zoo verre dat mogelijk is. Het is echter vooral het eerste, waardoor men trachten moet de ziekte te keer te gaan, daar het laatste alleen dan helpen kan, wanneer de ziekte nog slechts weinige vorderingen heeft gemaakt.

1°. *De voorbehoedmiddelen.* Elken veehouder, hetzij hij al of niet zieken onder zijne koeijen gehad heeft, raad ik de volgende zuiverings-methode aan. Iederen morgen moet hij eene berooking doen, en wel door, voor eenen stal van 20 à 30 koeijen, een Ned. once pek te nemen, en dat op een komfoor met geglomde kolen te werpen, dat men midden in den stal plaatst. Wanneer dit geheel uitgewerkt heeft en geen damp meer van zich geeft, werpt men op hetzelfde komfoor een Ned. once zwaren tabak, die men evenzeer geheel laat verdampen. Gedurende de geheele berooking wordt de stal goed dicht gesloten, maar zoodra de tabak uitgedampt heeft, zet men gedurende een kwartier uurs alle vensters en

deuren open, om den damp geheel te doen wegtrekken, waarna de stal weder als naar gewoonte gesloten wordt. Des avonds moet hij langs zijne koeijen wijn-azijn sprenkelen, waartoe ééne flesch genoegzaam is, en hetgeen geregeld iederen dag herhaald moet worden. Deze behandeling wordt gedurende zes weken dagelijks, daarna om den anderen dag, dan om de twee dagen, en eindelijk eens in de week herhaald, hetgeen ik raden zoude den ganschen winter vol te houden. Ook kan men de koeijen, *als voorbehoedmiddel*, tweemaal daags, en wel des morgens en des avonds, toedienen eenige met water aangemaakte drooge gest, door de bostel of koeijekoek, zoo men dien voert, en wel iedere koe, elken keer 2 Ned. looden, hetgeen voor een stal van 25 koeijen een Ned. pond per dag maakt. Ook dit middel moet, even als de berooking, gedurende drie weken dagelijks, daarna gedurende drie weken om den anderen dag, tweemaal daags aangewend worden, vervolgens eens daags, en eindelijk om de 2 à 3 dagen. Deze behandeling zal het vee veel gezonder, en veel minder vatbaar voor de ziekte maken, doch nimmer zal het de beginselen der ziekte vernietigen, waarom wij hun, die haar beproeven, en toch zieke koeijen krijgen, aanraden niet te voorbarig met hun oordeel te zijn, daar het slechts een *voorbehoedmiddel* is, en geen *geneesmiddel* dáár, waar de ziekte reeds bestaat.

2°. *De behandeling der zieke koeijen.* Zoodra een

veehouder op zijn stal zieke koeijen ontdekt, moet hij dezen terstond van de anderen verwijderen, en in een afzonderlijken stal of schuur plaatsen. (*) Daarna moet hij de gezonde koeijen de voorschrevene zuiverings-methode doen ondergaan, en de zieke koeijen op de volgende wijze behandelen. Hij moet bij haar driemaal daags de beroeking doen, met dit onderscheid echter, dat, indien het aantal der zieke koeijen niet zeer groot is, een half Ned. once pek voldoende is doch hij moet des avonds geen wijn-azijn sprenkelen, zooals bij de gezonden. Als geneesmiddel kan men hier drie à viermalen daags nemen :

2 Ned. looden fijne peper,

2 Ned. oncen gewone siroop,

12 druppels pepermunt-olie,

en 1 kruik gewoon bruin bier.

Dit alles doet men te zamen in eene digt geslotene aarden pan, en laat het kookken. Daarop moet men in een emmer twee handen gesneden hooi doen, zoo mogelijk, uit het meest gebroeide ge-

---

(*) Daar echter vele boeren de gelegenheid niet hebben om dezen raad op te volgen, die tevens overeenstemt met Art. 1 van het bovenaangehaalde voorstel van wet, geef ik in bedanking, of het niet raadzaam zou zijn, dat elk gemeentebestuur daartoe een stal inrigtte, waar de veehouder zijne zieke koeijen brengen kon, en deze aan eene naauwkeurige behandeling van daartoe geschikte personen onderworpen werden. Zoo men daartoe mogt overgaan, zou om de zuiverheid deze stal niet met riet moeten gedekt zijn.

deelte van den berg, waarop men dien emmer bij de zieke koe plaatst, en het middel kookend op het hooi giet. Daarna plaatst men den emmer onder den kop van de koe, daar de opstijgende dampen, die dan natuurlijk in de longen dringen, zeer veel nut kunnen doen aan de longen, meer nog zelfs dan het gebruik. Vervolgens doet men zijn best om de koe het te doen eten, doch zoo zij dit niet doet, dan geeft men haar tweemaal daags een vierde gedeelte van eene kruik van dit vocht in, met zemelen of bostel gemengd. Zijn de longen niet te zeer door de ziekte aangetast, dan kan dit middel nog helpen, en ik verwacht daarvan ook veel goeds, wanneer men er een aanvang mede maakt zoodra de ziekte bespeurd wordt. Men moet evenwel niet uit het oog verliezen, dat, zooals ik boven reeds zeide, er van dit middel weinig te verwachten is, wanneer de longen reeds te zeer door de ziekte aangetast zijn, hetwelk niet zelden het geval is, vóór de ziekte zichtbaar wordt. Ook is het zeer goed om boven het kniegewricht der voorpooten, aan de binnenzijde, een doekje met groene zeep te leggen. In sommige gevallen kan het ook goed zijn om bij den aanvang der ziekte eene kleine aderlating te doen, vooral dáár, waar de long in verharding (*) overgaat, waarvan de kentekenen zijn: kortademigheid, krampachtig kugchen,

---

(*) De ondervinding heeft mij geleerd, dat bij sommigen de long in verharding, bij anderen in verweeking overgaat.

sterk kleuren en roodheid der oogen; doch in elk geval mag deze aderlating niet groot zijn. Ook is het zeer goed bij den aanvang der ziekte de koe van tijd tot tijd op eens 1 à 2 medicinale oncen engelsch zout in te geven met wat zemelen en water vermengd. De herstelde koeijen plaatst men weder op den stal, en laat ze verder, gelijk met de anderen, de zuiverings-methode ondergaan; doch nimmer mogen zij de beide middelen te gelijk gebruiken.

Nu nog eenige raadgevingen, die, hoewel niet de koeijen zelve betreffende, echter daarmede in een naauw verband staan, en voor den landbouwer van veel gewigt zijn.

Vooreerst moet hij geene paarden plaatsen in stallen, waar zieke koeijen staan, daar zij wel niet zoo gemakkelijk worden aangetast als de koeijen, maar toch ook voor de longziekte vatbaar zijn.

Een tweede punt is zijn land zelve; vooral dit moet hij met zorg behandelen; ook de mest, die hij er op brengt, verbeteren. Niet zelden komt die mest van zieke koeijen en is dus ook besmet. Nu zou ik hem aanraden iederen dag de koeijengreppel te ledigen, en telkens, alvorens die te ledigen, daarin eene aanzienlijke hoeveelheid potasch te roeren; ook de mistdellen moeten met potasch bestrooid, en zoo mogelijk met zeer sterk groene zeepwater overgoten worden. Ook zou het zeer goed zijn, het land zelve (zoowel wei- als hooiland, doch

vooral weiland, waarop reeds zieke koeijen geloopt hebben) met eene oplossing van potasch te begieten; doch daar dit zeer moeilijk gaan zou, raad ik voor elken bunder 25 Nederlandsche ponden zuivere amerikaansche potasch te nemen, die met zand te vermengen, en in eene ruime zeef over het land te verspreiden.

Vervolgens komt ook het hooi in aanmerking. Als de hooitijd daar is, moet de landbouwer in het midden van den hooiberg goede geteerde kokers plaatsen, en onder het hooi, zoowel op de zolders als in den berg, potasch strooijen, en wel een half Nederlandsch pond tusschen een gewoon voer hooi.

Zoodra in het najaar het vee in de stallen komt, houd ik het voor zeer goed, vooral te zorgen, dat in den beginne de stallen niet te veel gesloten zijn; de versche lucht, ondersteund door twee of driemaal per week de berooking, kan zeer veel voorkomen.

Wanneer men in den zomer ziek vee hebben mogt, moet men de zieke koeijen dadelijk op stal zetten, en op haar de boven opgegevene behandeling toepassen; de verdachten in eene afzonderlijke wei plaatsen, en haar de gest laten gebruiken, en wel zoo, dat zij tweemaal daags ieder 4 Ned. looden gest gebruiken. Ook zou ik minstens twee malen per week alle koeijen op eens 4 Ned. looden gest geven, zoodra er zieke koeijen zijn.

Eindelijk nog een enkel woord over het vleesch

van gestorvene of afgemaakte koeijen. Het is moeilijk uit te maken, in hoeverre dat vleesch voor de gezondheid nadeelig is, doch dit is zeker, dat het vleesch, vooral van eene koe, die lang ziek is geweest, niet is aan te raden, en het schijnt mij toe, dat het voor de gezondheid niet anders dan nadeelig kan zijn. Zoo men echter dat vleesch nuttigen wil, raad ik het goed af te wasschen en met azijn te bereiden.

Ik heb hierboven elken veehouder den voorbehoedingsmaatregel aangeraden, al had hij ook nimmer zieke koeijen gehad, en wel, omdat ik opgemerkt heb, dat de toestand van het vee daardoor veel verbeterd was, terwijl daarentegen de kosten te gering zijn om het niet te beproeven. Om in een stal van 25 à 30 koeijen de berooking te doen, heeft men noodig 4 Nederlandsche ponden pek, à *f* 1; 4 Nederlandsche ponden tabak à *f* 1.60; te zamen *f* 2.60; hierbij komt, gedurende de drie eerste weken: 21 Nederlandsche ponden gest, en de drie laatste weken: 11 Nederlandsche ponden, te zamen 32 Nederlandsche ponden, à *f* 14.40; eindelijk nog 42 flesschen azijn à *f* 4.20. Zoodat de geheele behandeling kost *f* 21.20.

Hoeveel de behandeling der zieke koeijen kosten zal, zal natuurlijk afhangen van het aantal zieken en den duur der ziekte, doch elke kruik van het geneesmiddel zal niet hooger komen dan 16 centen.

Zoo men het weiland, dat altijd boven het hooi-

land in aanmerking komt, vooral wanneer er, zoo als ik boven reeds zeide, zieke koeijen op geloopen hebben, volgens opgaaf met potasch bestrooijen wilde, zal het per bunder kosten 25 Nederlandsche ponden potasch, à *f* 12.50.

Na deze mededeelingen wil ik ten slotte de uitkomst vermelden, die twee stallen, door mij behandeld, mij hebben opgeleverd. Deze stallen bevatten bij den aanvang der behandeling 50 à 60 koeijen, waarvan eenigen reeds lang ziek waren; op deze heb ik dan ook, meenende dat de middelen alleen in het begin van de ziekte nut konden doen, geene pogingen in het werk gesteld. Verder heb ik daaronder behandeld 14 zieken, waarvan 12 beter geworden en 2 gestorven zijn; daarbij heeft zich dan ook de ziekte bepaald, en thans bevindt zich het vee, ten gevolge der juiste en nauwkeurige opvolging van mijne methode, in zeer gezonden toestand.

Mogt deze wijze van het zieke vee te behandelen de goedkeuring van meer geregtigde beoordeelaars wegdragen, en eene gunstigere verhouding brengen in de sterfte van het rundvee, het zou den berigtgever de aangename voldoening schenken, het zijne te hebben bijgedragen tot behoud van het nationaal vermogen, en tot verbetering van den stand der landbouwers, wier welvaart tot die van Nederland in zoo naauwe betrekking staat.

